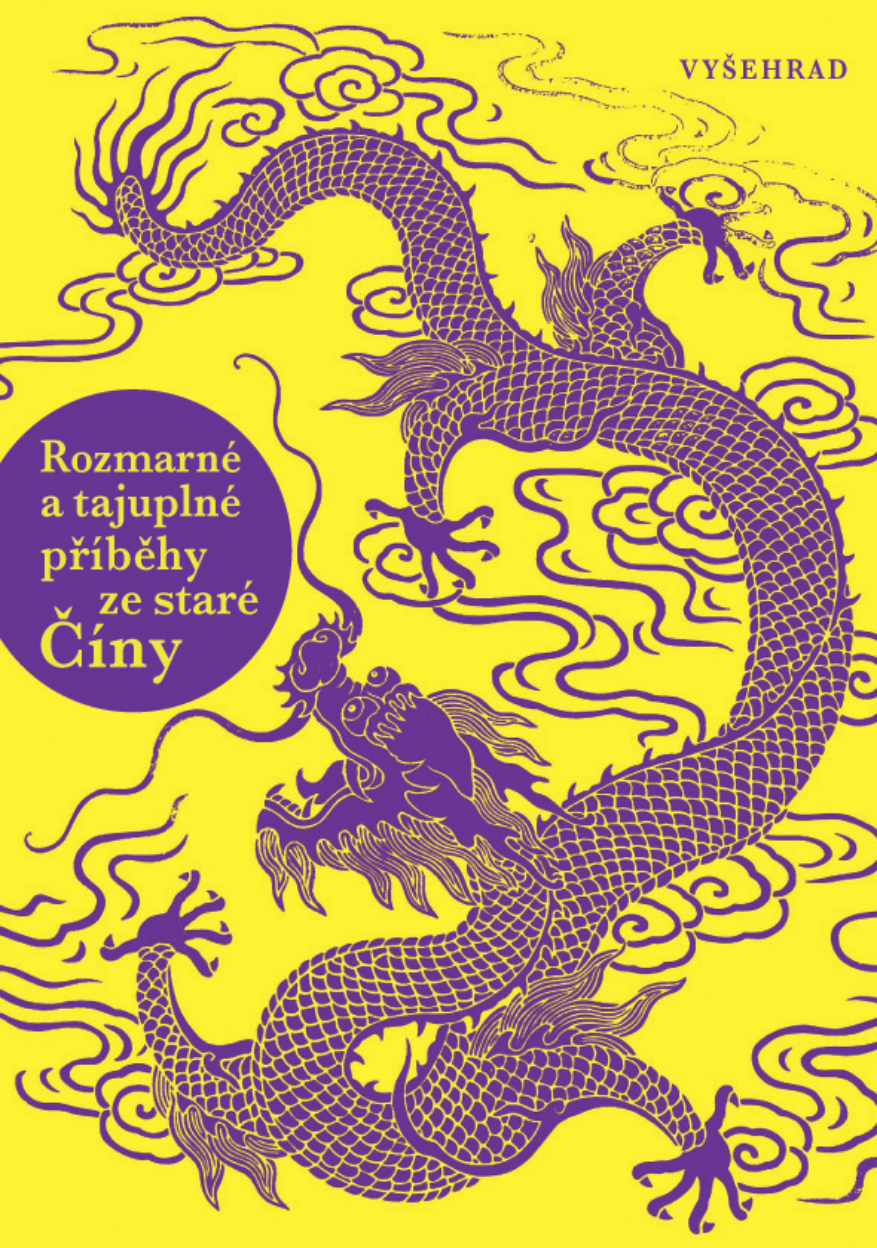

VYŠEHRAĐ

Rozmarné
a tajuplné
příběhy
ze staré
Číny

Rozmarné
a tajuplné
příběhy
ze staré
Číny

VYŠEHRA D

Tato publikace vznikla v rámci spolupráce
s Mezinárodním sinologickým centrem
Ťiang Ťing-kuovy nadace při Univerzitě Karlově

This publication was supported by a grant
from the International Sinological Center
at Charles University in Prague

EDICE MOZAIKA

Typografie Vladimír Verner
Redakčně zpracovala Blanka Koutská
Odpovědný redaktor Martin Žemla
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1572. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 180 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-831-8

Translation © Jarmila Häringová, 2017

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

Čínští lidoví vypravěči

představují dnes vyhraněný pojem nejen v čínské literární vědě, ale i u našich čtenářů: vytvořili osobitý novelistický útvar z vyprávění i veršů, který dosáhl značné literární úrovně a jehož čtenářská přítlačivost daleko přesáhla okruh původních posluchačů. Jejich produktivní rozkvět se obvykle klade do doby mezi epochou Sungů, zhruba jedenáctým stoletím, a koncem epochy Mingů, začátkem sedmnáctého století. Literární věda je odvozuje od mravoučných příběhů, vyprávěných buddhistickými mnichy na tržištích a jiných veřejných prostorách, ale jejich spřízněnost s čínskou domácí tradicí, např. se staršími tchangskými povídkami, je hlubší. Je to patrné třeba v konkrétní lokalizaci a dataci, smyslu pro detail situace, v emocích, které budí – humorem, tragikou, hororem. Lecčím také připomínají evropskou renesanční povídku, hlavně starší. V první polovině sedmnáctého století byly zčásti vydány v několika knihách, z nichž je nejznámější Přehledka podivuhodných příběhů dnešních i starobylých (Tín ku čchi kuan) z konce třicátých let.

Povídky čínských lidových vypravěčů

Vypravěčské umění představovalo ve staré Číně celé zvláštní, košaté odvětví literatury, jehož začátky sahají do dávné minulosti. Prvopočáteční podněty, které daly vznik epické próze, bychom mohli vystopovat už kolem začátku našeho letopočtu. Její zárodky nacházíme ve sbíraných a zapisovaných podivuhodných příbězích, často tkvících kořeny v prastaré lidové mytologii, a také pozoruhodných životopisech významných osob. Zájem o roztočivá podání vzrůstá za rozkladu státní moci, který začal třetím stoletím našeho letopočtu. Tehdy se v Číně dynamicky šířil buddhismus přicházející z Indie a jeho propagátoři mniši od počátku doplňovali svá misijní kázání populárními, hodně světsky pojatými výklady posvátných písem a starých legend. S nimi soupeřili vypravěči tajuplných zkazek a legend taoistických. Od toho pak vedla už přímá cesta k samostatným uměleckým příběhům.

Vrcholná kulturní epocha za vlády dynastie Tchang, která téměř tři sta let (618–906) úspěšně řídila konsolidovanou říši, se ovšem mohla pochlubit převážně jen exkluzivní tvorbou literátů, tj. vzdělaných úředníků patřících k vládnoucí třídě. Byla psána v klasickém knižním jazyce a určena výhradně vzdělancům. Lidové vypravěčství si teprve nesměle začínalo razit cestu a také se nám z jeho tehdejších produktů skoro nic nezachovalo. Až panování

další slavné dynastie, Sungů (960–1279), přineslo s rozvojem měst radikální demokratizaci literatury. Od této doby se žánr lidové povídky, povětšinou anonymního původu, vyššími kruhy a oficiální kritikou přezírané, mohutně rozvíjí paralelně s literaturou „vysokou“ a dobývá si pevnou pozici.

Učení literáti ve svých kabinetech tvoří dál především vybroušenou poezii a brilantní eseje v ustrnulém, na poslech těžko srozumitelném jazyce, ale na městských tržišťích, při chrámech, v čajovnách i na jiných shromaždištích zatím široké vrstvy Číňanů, z velké části negramotné, ale v kulturní náročnosti přesto obdivuhodně vyspělé, s nadšením celé hodiny vychutnávají umění prostých vypravěčů v živé hovorové řeči. Umění přes všechnu fantastičnost některých motivů zemitě realistické, blízké životní pravdě a námětově bohatě rozmanité ve srovnání s proslulými romantickými novelami literátů doby Tchang, které už mezitím dožily svůj plodný věk, i když se jejich prastarou tematikou vypravěči občas stále ještě inspirují.

Přední československý sinolog Jaroslav Průšek ve svých pracích z dějin čínské literatury hovoří přímo o „revolučním posunu“ v beletrii. Objevují se autoři z lidu, zčásti deklasovaní vzdělanci, jimž se nevydařila úřední kariéra a kteří se potýkají s bídou a společenským vyřazením, což je sdružuje v celé cechy, tzv. „knižní společnosti“, a podněcuje jejich zainteresovanost na tvorbě pro lidové vrstvy. A povídky se rovněž naplňují postavkami z lidu, hlavně příslušníky drobného městského

obyvatelstva včetně společenské spodiny. Autoři předvádějí jejich všední život se všemi každodenními problémy, pro něž stará literátská povídka, kde člověk z lidu ke slovu takřka nepřišel, rozhodně smysl neměla, a dosahují mistrůství v prokreslení jim důvěrně známých charakterů, prostředí i situací. Rozvíjí se před námi pestrý svět malých obchodníků, řemeslníků, úředníků, chudých studentů, sluhů a služek, dohazovaček, různých šejdířů, zlodějů, kuplířů, prostitutek, mnichů, a pokud tu defilují zástupci vyšších tříd, kteří byli téměř vždy hrdiny literátské povídky tchangské, jsou i oni důsledně viděni z lidového hlediska, které je pro ideovou orientaci povídek určující.

V bohaté škále se v osudech těchto lidiček prolínají motivy milostné, kriminální, dobrodružné, s nádechem leckde tajemným, strašidelným, takřka pohádkovým. Kromě reálného života, odpozorovaného se všemi podrobnostmi, čerpali vypravěči své náměty zhusta z folklorního dědictví, ale nejvíc vybírali z nepřeborné pokladnice starého písemnictví. Tam ovšem jde mnohdy jen o nejstručnější suchý záznam zajímavé příhody, který povídkář teprve musel bohatě rozvést a vyšperkovat, zkrátka povýšit strohou zprávu tvůrčí fantazií na umělecké dílko. Někdy si také příběh od základu sám vymýšlel a jeho výtvar pak byl v procesu dalšího tradování rozmanitě přetvářen.

Tváří v tvář svému dychtivému a kritickému publiku neměli vypravěči lehkou úlohu: museli se snažit poutavostí a úrovní uměleckého ztvárnění příběhů obstát v konkurenci s jinými vyhledávanými jarmarečními atrakcemi –

nejrozličnějšími kejklíři, věštcí, komedianty, zpěváky a tanečníky, herci loutkového i stínového divadla, žongléry, akrobaty ... Bylo třeba umět zaujmout dramatickostí zápletky, barvitým líčením, rozesmát jiskrným humorem, strhnout mistrným spádem dialogu, zvyšovat efekt vyprávění dovedným mísením reality s nadpřirozenými elementy.

Specifickou zvláštností se stal zvyk proložit a zarámovat prozaický text básnickými vložkami, v Číně, odpradáвна vlasti lyrické poezie, tak obecně oblíbenými, které dokázaly umělecky povznést realistické výjevy, někdy kontrastem, a zahalit celé vyprávění do oparu působivé nálady. Formu střídání prozaických pasáží s partiemi veršovanými lze ostatně dokumentovat už v dávných náboženských textech a není vyloučeno, že i ona má svůj původ v Indii. Někdy taková poetická předehra vyprávění, stejně jako metoda uvádění kratších samostatných povídek jako „prologu“ před hlavním příběhem, sloužila i zcela praktickému účelu: soustředit dostatečný počet posluchačů, od nichž pak vypravěči v přestávkách mezi vyprávěním, které záměrně dělali vždy v nejnapínavějším místě děje, vybírali peníze.

Umění vypravěčů požadovalo dobrou znalost historie, která stále zůstávala vděčnou tematickou oblastí, přehled o starší literatuře i lidové slovesnosti, perfektní osvojení všech přednášených skladeb, recitační schopnosti a jistě i hodně talentu pěveckého a hereckého, aby interpret dokonale zvládl syntézu epické, lyrické i dramatické složky,

jakou lidová povídka nesporně reprezentuje. Neobešlo se to bez pečlivé průpravy, kdy se generace žáků učily hlavně poslechem od starších mistrů.

Jak si tento lidový umělecký projev získával širokou pověst a rostla po něm poptávka, stávalo se stále častěji, že vypravěči byli zváni i do bohatých domů společenské smetánky, aby ji svými příběhy rozptylovali. Nebývala pak výjimkou ani objednávka „ode dvora“ pro zábavu významných vládních osobností s vytříbeným literárním vkusem. Tím vyšší byly nároky na práci vypravěčů kladené.

Stimuly, jakými bylo každodenní praktické prověřování kvalit jejich tvorby tak různorodým obecenstvem a existenční závislost autora z povolání na úspěchu vystoupení, mají zásluhu na propracování lidové povídky do šíře i hloubky, jaké starší, „aristokratická“ novela tchangských úředníků, psaná jen pro zábavu amatérských autorů a jejich přátel, nikdy nedosáhla.

Povídky jsou věrným obrazem staré čínské společnosti v celé její rozmanitosti, zrcadlem jejích mravů, zvyků, psychologie, moudrosti, a proto dnes i neocenitelným materiálem pro její všestranné poznání. Kromě pobavení sledují i cíl mravoučný – „někomu snad k potěšení, jinému zas k poučení“, tanou nám maně na myslí slova našich starých kramářských písní. Příběh bývá uváděn mravokárnou úvahou či filozofickým zamyšlením nad obecnou vlastností problému, ilustrovaného pak na konkrétním případu, a vyústuje v didaktické závěry, často

zveršované. Navzdory tomuto výchovnému a varovnému poslání, jehož je si většina povídkářů stále vědoma, dosahují však příběhy v jejich podání vzácné objektivitu, autoři přistupují k látce nezaujatě a dovedou pravdivě vylíčit každýjev i postavu ve vší jejich složitosti i rozpornosti.

Povídky nepostrádají ani známky kritického postoje k současným poměrům. Autoři se výrazně soustřeďují na nižší a střední vrstvy společnosti, přes poplatnost určitým vlivům feudálního myšlení všude zjevně straní spravedlnosti a dobru, berou si na mušku zvlí mocných a útisk podrobených, pranýřují chyby vládnoucího úřednictva, neskrbí posměchem na adresu příživnické vrstvy mnichů a jeptišek. Je výmluvným faktem, že velké oblíbenosti se vždy těšily povídky o zbojnicích – mstitelích křivd a příkladných protipólech neúčinné státní správy. Mezi vypravěči se najdou i osobnosti tak pokrokové, že kriticky posuzují křiklavou nerovnost mezi mužem a ženou a degradaci ženy ve staré Číně. Byly ostatně doby, kdy v řadách lidových vypravěčů vystupovalo i dosti žen. V povídkách co chvíli ostře vyniká příkoří páchané na ženě v souladu se starými patriarchálními teoriemi filozofickými i náboženskými, její snížení na pasivní služku a hračku muže, zbavenou svobody, prodávanou a kupovanou jako zboží, drasticky omezenou v plném lidském rozvoji i uplatnění. A není nijak ojedinělým zjevem, že autoři povídek vyhledávají příklady žen nadaných, aktivních a neohrožených, úspěšně prosazujících svou silnou osobnost, a že se také otevřeně přimlouvají za změnu bezprávného postavení

ženy, zejména za její vzdělání a jemu odpovídající společenskou činnost, dosud vyhrazenou jen mužům. Odne paměti tradovaný stereotyp, který razí jako ideál model „nadaný muž – krásná žena“, je leckde v povídkách zpochybňován praktickým životem, občas dokumentujícím i možnost obráceného poměru.

Plynula staletí a umění lidových vypravěčů stále kvetlo. Zlatý věk lidové prózy trval přes krátké intermezzo mongolské cizovlády (1279–1368) až do období další národní dynastie Mingů (1368–1644), kdy nastává nový rozmach městské řemeslné výroby a obchodu a s tím i kulturní rozkvět. Lidová povídka doznala další vzestup a nabyla tak obrovské popularity, že to museli s nelibostí přiznat i ortodoxní literáti. Jeden věhlasný učenec to komentoval slovy: „Od dávných časů existovaly tři směry: konfucianismus, buddhismus a taoismus. Počínaje obdobím Ming se objevil ještě jeden směr, ‚povídka‘ ... Takže je třeba říci, že tato literatura se rozšířila ještě více než konfucianismus, buddhismus a taoismus.“

Po staletích, kdy lidové povídky „rozkvétaly a uvadaly jako nepěstěné polní kvítí“ na periferii oficiálně uznávané literatury se od šestnáctého století konečně začalo i s jejich systematickým sbíráním a redigováním. Zčásti se tak dělo na základě starších zachovaných textů zvaných chua-pen, kterýžto termín dal název celému žánru povídky. Původně šlo o stručné psané poznámky vypravěčů, záznamy hlavní dějové linie, které jim sloužily jako pomocné příručky. Jednotlivé povídky bývaly také šířeny v sešitkových vyliscích

mezi posluchačstvem, podobně jako v případě našich kramářských písní. Účast kvalifikovaných literárních odborníků na vypravěčské tvorbě stále roste, hojně přibývají zdařilé napodobeniny chua-penů, a zásluhou takových profesionálů dochází posléze také k vydání shromážděných povídek v několika obsáhlých souborech.

Nejvíce prosluly sbírky pořízené v letech kryjících se s naším pobělohorským údobím dvěma významnými spisovateli: Feng Meng-lungem (1574–1645), který uspořádal trojdílný cyklus, zvaný stručně San jen, tj. Trojsloví (příznačné názvy jednotlivých částí jsou „Jasná slova k uvědomění světa“, „Důrazná slova k varování světa“ a „Trvale platná slova k probuzení světa“), a po jeho příkladu pak dalším editorem Ling Meng-čchuem (1580 až 1644), který je tvůrcem dvoudílného cyklu Pchaj an ťing-čchi, tj. doslova Podivuhodné příběhy, při nichž se údivem tluče do stolu. Celkem obsáhly sborníky dvě stě povídek. Oba literáti zpravidla povídky upravovali, nově zpracovávali, a zejména Ling Meng-čchu v duchu lidové povídky i sám tvořil původní práce.

Kromě zmíněných sborníků, jejichž úplná vydání se v minulosti na dlouhou dobu ztratila a ještě poměrně nedávno se pracně shledávaly fragmenty po knihovnách v Číně i Japonsku, má velký podíl na uchování starých čínských literárních klenotů a na rozšíření jejich ználosti i za hranicemi Číny ještě další sbírka, od osmnáctého století hojně překládaná do evropských jazyků. Je to známý Ťin ku čchi kuan, Přehledka podivuhodných

příběhů dnešních i starobyklých, dílo sestavené neznámým autorem, který koncem třicátých let sedmnáctého století vybral z cyklů Feng Meng-lunga a Ling Meng-čchua čtyřicet povídek, podle jeho názoru nejlepších, a samostatně je vydal.

Ž uvedených pramenů, dodnes v Číně nesmírně populárních, čerpá i můj výběr příběhů z různých dob a míst staré Číny. Po delším časovém odstupu navazuje na starší české překlady – výbor Jaroslava Průška Podivuhodné příběhy z čínských tržišť a bazarů (naposledy vydaný v Odeonu roku 1964) a Zdenky Heřmanové-Novotné Skříňka s poklady (Mladá fronta, Praha 1961). Dal by se případně nazvat Čínský Dekameron – vždyť povídky tvorbu evropské renesance hodně připomínají a plně se jí svou cenou vyrovnají. Od díla Boccacciova a Chaucerových Canterburských povídek se čínská próza, vznikající v přibližně stejné době, liší snad jen větší propracovaností detailů, konkrétností, přesností popisů, takže kresba vždy působí velmi věrohodně. Důležitým rozdílem je také anonymita čínských povídkářů, vystupujících jako mluvčí městského kolektivu, s nímž se ztotožňují, zaměření převážně na lidové typy.

Styl a forma středověké povídky lidových vypravěčů se udržely v Číně jako norma beletristické tvorby vlastně až do doby nejnovější, zahájené revolučním hnutím po proní světové válce, které obrátilo pozornost spisovatelů k moderním vzorům západním. Od počátku mingské éry jsme také svědky úkazu, že povídky se v rukou literátů rozrůstají

v celé obsáhlé seriály a stávají se tak podkladem slavných čínských románů, jako jsou Š'Naj-anovy zbojnické Příběhy jezerního břehu nebo Lo Kuan-čungova románová kronika Dějiny tří říší.

Na závěr by bylo dobře také upozornit na jednu z povídek tohoto výboru, která je pro nás Čechy významná. Jde o vstupní, „prologovou“ povídku, uvádějící poslední příběh nazvaný Dívka bakalář. Soudím, že tato pověst o posmrtném milostném dobrodružství slavné historické básničky Süe Tčao s krásným chudým studentem byla zřejmě oním nevystopovaným pramenem, který inspiroval našeho snivého romantika Julia Žeyera k vytvoření známé chinoiserie Blaho v zahradě kvetoucích broskví (publikovala jsem o tom samostatnou zprávu „Po stopách jedné Žeyerovy orientální parafráze“ v časopise Česká literatura 1987, č. 3). Pro poznání Žeyerovy tvůrčí metody stojí za to, aby si čtenář srovnal oba texty – původní předlohu, k níž se Žeyer dostal pravděpodobně prostřednictvím nějakého západoevropského překladu z knihovních sbírek Vojty Náprstka, příběh při vši tajuplnosti a okultní zápletce působivý svou prostotou a realistickým zpracováním, s blouznivou romancí, jakou z motivů této předlohy dokázala vykouzlit mocně vzepjatá a exotickým ornamentem vábená fantazie našeho spisovatele.

Jarmila Häringová

Přátelství až za hrob

Co chvíli mráček a mžikem déšť,
vše míjí povrchním letem svým –
a svazky pevné jak Kuanův s Pao
pro dnešní lidi jsou prach a dým.

V dávných dobách žili ve státě Čchi¹ Kuan Čung, druhým jménem I-wu, a Pao Šu, druhým jménem² Sün-c'. Skamarádili se ještě jako děti, oba byli z nuzných poměrů. Později pak se Pao Šu dostal do služeb čchiského vévody Chuana a požíval jeho důvěry. Začal něco znamenat dříve než jeho druh a proto také doporučil Kuan Čunga na místo prvního ministra. Tím přítel zaujal vyšší postavení než on sám. Oba byli jednomyslní ve snaze pomoci vládě a jeden druhého vždy a ve všem chápal. Kuan Čung jednou řekl:

„Potřikráte jsem táhl do boje a pokaždé jsem byl poražen a dal se na ústup, a Pao Šu mě přesto nepokládal za zbabělce – věděl, že mám doma sta-

rou matku. Potřikráte jsem zastával službu a potřikráte jsem byl vyhnán, a přece se na mne Pao Šu nedíval jako na nějakého budižkničemu, chápal, že mám prostě smůlu. Radíval se se mnou, a ať jsem říkal cokoli, nikdy ve mně neviděl hlupáka, protože mu bylo jasné, že na člověka mohou mít vliv příznivé a nepříznivé okolnosti. A jednou jsme spolu provozovali obchod a já si ponechal větší díl tržby, a on mi to nezazlíval jako chamtivost, věda, že jsem chudý. Otec a matka mi dali život, ale jestli mi někdo rozumí, pak je to Pao Šu.“

A od těch dob, kdykoli se mluvilo o upřímném přátelství, vždy se jako příklad uváděli tito dva.

My si tu dnes také povíme o dvojici přátel. Seznámili se náhodou a pobratřili se spolu. A potom každý z nich obětoval za toho druhého život a získali si tak slávu na věčné časy.

Bylo to v údobí Jar a podzimů³. Tehdy král Jüan-wang, vládce státu Čchu⁴, měl v úctě konfuciánce a vážil si taoistů. Obklopoval se mudrci a přijímal učence. A lidé zblízka i zdáli, jak se o tom doslechli, hrnuli se k jeho dvoru, aby využili jedinečné příležitosti.

Tehdy žil pod Kamenitými horami při západních hranicích⁵ jeden vynikající vzdělanec z rodu Cuo, jménem Po-tchao. Už v mládí ztratil oba rodiče a od té doby se plně zasvětil studiu. Vypracoval se zejména v oboru správy státu, nauce, která má

sloužit k zajištění spokojenosti lidu. Blížila se mu již čtyřicítka, ale protože knížata Říše středu se v té době mezi sebou svářela o svá léna a těch, kteří postupovali podle práva, byla menšina, zato bezpočtu uzurpátorů, kteří užívali násilí, nezabýval se zatím myšlenkou vstoupit do státní služby. Když se však dověděl, že čchuský král Jüan-wang, vyznavač spravedlnosti a ctnosti, si povolává osvícené učence, tu si bez meškání sbalil do rance knihy, dal sbohem sousedům a známým z okolí a vydal se cestou necestou přímo do státu Čchu.

Jakžtakž se dostal až do oblasti Jung-čou, ale to už nastávala zima s větrným a deštivým počasím. Je jedna báseň na motiv skladby „Měsíc nad Západní řekou“, kde se líčí právě taková zimní scenérie:

Zas vítr naříká a řeže do tváří,
lezavě mrholí, hned promočen je šat.
Vše tuhne v led a sníh, jak káže vláda zimy,
tu nelze s vlídností jiných dob porovnat.
Ztrácí se obrys hor, vše v temnou mlhu splývá,
slunce jen kmitne se a hned se znovu skrývá.
Dnes poutník každičký myslí jen na návrat
a chodec na cestě kajícně zpět se dívá.

Ale Cuo Po-tchao navzdory nepohodě celý den pokračoval v cestě. Jeho šaty byly už mokré skrz naskrz, a protože pozoroval, že se stmívá, zamířil

k nedaleké vsi, aby někde požádal o nocleh. Zdálky zahlédl skrz bambusové houští světélko lampy. Vycházelo z rozbitého okna. Přidal do kroku a brzy rozeznal nízký plot kolem chýše kryté doškovou střechou. Otevřel branku a zlehka zaklepal na dveře. Kdosi otevřel a vyšel a Cuo Po-tchao, který se tiskl pod přístřeškem, se hned uklonil a představil: „Moje maličkost přichází ze Si-čchiangu, mé jméno je Cuo Po-tchao. Na cestě do království Čchu mě přepadl déšť, a protože jsem nenarazil na žádný hostinec, dovoluji si poprosit, zda bych směl zůstat na noc u vás. Hned ráno opět půjdu dále. Nevím, zda pán bude tak laskav a vyhoví mému pokornému přání.“

Obyvatel chalupy, jak to uslyšel, hned zdvořile odpověděl a bez rozmýšlení příchozího vpustil dovnitř. Po-tchao se rozhlédl a viděl jen prosté lůžko a hromadu knih, jiného nic. Z toho usoudil, že domácí pán je také vzdělaným člověkem, a hned mu chtěl složit další obřadné poklony. Ten však ho zarazil: „Nezdržujte se formalitami, bude lépe, když si usušíte u kamen šaty, pak si vše povíme.“ A hned také přiložil na oheň pár bambusových polínek a Cuo Po-tchao se začal sušit. Pak hospodář připravil večeři i víno a pln přívětivé pozornosti pobízel hosta, aby si posloužil.

Cuo Po-tchao se ho konečně také zeptal na jméno a dověděl se, že muž se jmenuje Jang Ťiao-aj, že už v mládí osiřel a žije tu teď sám. Že má velkou

zálibu ve studiu a z toho důvodu zavrhl i rolnické zaměstnání. A že je velice rád tomu, že ho dnes osud svedl dohromady s takovým vzdělavcem z dalekých krajů. Jenom ho mrzí zanedbanost jeho příbytku, a že může svého hosta jen tak skrovně uctít. Proto ho snažně prosí, aby ráčil přimhouřit oko.

„Jestliže se mi dostalo štěstí,“ opáčil Cuo Po-tchao, „za takového nečasu najít u vás přístřeší a navíc i pohostinný stůl, nemohu vám za to být nikdy dost vděčen.“

V noci pak oba ulehli vedle sebe k spánku, ale ještě spolu rozmlouvali o svých studiích, takže dlouho neusnuli. Venku se již rozednilo, ale déšť se nezmírnil. Jang Ťiao-aj zdržoval Cuo Po-tchaoa, aby zůstal, snášel mu všechno nejlepší, co doma měl, a nakonec mezi sebou uzavřeli dohodu o vzájemném vztahu staršího a mladšího bratra. Cuo Po-tchao byl o pět let starší než Ťiao-aj, a ten mu proto prokazoval pocty, jaké náleží staršímu bratru.

Plné tři dny pobyl Po-tchao u přítele, než konečně ustal lijavec a oschly cesty. „Můj šlechetný bratře,“ pravil Jangovi, „ty vládneš schopnostmi královského rádce a zároveň jsou ti vlastní mravní principy. Je nesmírná škoda, že nemůžeš tyto své dary uplatnit, že tu chceš zestárnout jako poustevník.“

Na to Jang: „Ne že bych nechoval přání konat nějakou službu, ale nedostávalo se mi až dosud příležitosti.“

„Teď však,“ namítl Cuo, „panu králi z Čchu leží na srdci, aby měl kolem sebe učence. Jestliže tedy můj mladší bratr má takový zájem, co brání tomu, abychom šli spolu?“

„Přání mého staršího bratra je pro mne rozkazem,“ souhlasil bez váhání Jang. A hned chystal vše potřebné na cestu, i zásobu potravy, a vzápětí dvojice opustila vesnici a pustila se k jihu.

Putovali ani ne dva dny, když se opět rozpršelo a byli nuceni uchýlit se do hostince. Tam utratili většinu peněz. Když jim nakonec zbýval už jen balíček jídla, vyrazili bez ohledu na počasí zas vpřed a strídavě ho nesli. Lilo bez přestání a vichr dul. Pak se déšť změnil ve sněhovou chumelenici, že nebylo na krok vidět. Jen hledte, jak

vítr sílí, sníh mrazivě studí,
sníh se valí, vichr hrůzu budí.
Hedvábí vrb se jako v bouři zmítá,
prachové peří kolem zmateně víří,
celým prostorem řádí slota lítá,
nerozpoznáš světové strany čtyři.
Zapadlá je země, barva nebe skryta,
modř a zlato staly se krví a tuší.
Roztoužený básník květy trnek⁶ vítá,
bědný pocestný má na jazyku duši.

Naši dva poutníci minuli Čchi-jang a dál vedla cesta horami Liang-šan⁷. Potkávali drvoštěpy a ti jim říkali, že na vzdálenost více než jednoho sta mil⁸ není žádné lidské obydlí, jen divoké hory a rozlehlé pustiny, obývané smečkami vlků a tygry. Že by bylo lepší se dál nepouštět.

Cuo Po-tchao se zeptal Ťiao-aje: „Co o tom soudí můj šlechetný bratr?“ – A Jang Ťiao-aj řekl: „Odedávna se říká, že život a smrt jsou v rukou osudu. Když už jsme došli až sem, měli bychom myslet jen na to, jak se dostat kupředu, v žádném případě se nevracet.“

A tak šli ještě celý další den a přenocovali u staré mohyly. Jejich oblečení bylo lehké a ledový vítr jim pronikal až do kostí. A druhý den se chumelilo ještě víc a v horách ležely závěje na sáh vysoké.

Po-tchao nakonec už nemohl déle vydržet zimou. Řekl druhovi: „Na sto mil kolem dokola není lidská osada, se zásobami jsme u konce, oblečení nám nestačí. Kdyby pokračoval v cestě jeden z nás sám, snad by do království Čchu došel, ale půjdeme-li oba, zahyneme v půli cesty, když ne zimou, tedy hladem. A má to smysl, uschnout jako strom či tráva? Nech mne, bratře milý, vysvléknu všechno, co mám na sobě, a přenechám ti to, i zbytek jídla budeš mít jen pro sebe, posilníš se a vydržíš další cestu. Já už se odtud nehnu. Je mi milejší zemřít tady a zůstat

tu ležet až do doby, kdy ty, bratříčku, budeš přijat králem státu Čchu. Dostane se ti významného postavení a pak nebude nikdy pozdě na to, aby ses sem vrátil a pochoval mě jak se patří.“

„Jak tě mohlo, bratře, něco takového napadnout?“ zvolal Jang Ťiao-aj zděšeně. „Nejsme sice syny jedněch rodičů, ale cit povinnosti je důležitější než pouto krve! Jak bych si mohl vzít na svědomí, abych šel sám dál za svým prospěchem? Na to nikdy nepřistoupím!“ A od té chvíle podpíral Cuo Po-tchaoa v chůzi a ubírali se dál. Ale neušli ani deset mil, když Po-tchao řekl: „Ta metelice je čím dál tím prudší, dál už to nepůjde.“

Ohlíželi se po nějakém místě, kde by si odpočinuli, a posléze objevili starý vykotlaný morušovník, který trochu skýtal úkryt před sněhem. Ale do jeho dutiny se vešel jen jeden člověk, a tak tam Ťiao-aj pomohl vlézt Po-tchaoovi. Ten mu pak poradil, aby zkusil rozkřesat oheň a podpálit suché klestí, aby se trochu ohřáli. Ťiao-ajovi se vskutku podařilo rozdělat malý ohýnek, ale když se znovu podíval na přítele, zjistil, že je donaha vysvlečen a všechno jeho šatstvo složeno na hromadě. Ťiao-aj se hrozně lekl a vykřikl: „Proč jsi to udělal, bratře?“ – „Protože jsem uvážil, že nic jiného nezbyvá,“ odvětil Cuo. – „Nic si nenamlouvej, bratře, hned to všechno na sebe oblékni a už se nezdržuj, vezmi ranec na záda a jdi dál. Mne tady nech umřít.“

Jang ho objal a propukl v pláč. „My dva přece musíme být v životě i smrti spolu,“ řekl. „Jak bychom se mohli rozejít?“ – „A kdo pochová naše vybělené kosti, jestliže tu oba spolu umřeme hladu?“ namítl Cuo. – „Je-li tomu tak, pak trvám na tom, že se svléknu já a dám své šaty tobě, starší bratře, stejně jako zbytek jídla, abys ty mohl jít dál a mne tu nechal umřít.“ – „Já jsem byl celý život křehkého zdraví, ty jsi ještě mladík a proti mně silák. A i pokud jde o vzdělání, nemohu se ti vyrovnat. Až tě pozná král z Čchu, určitě tě dosadí na významné místo. Stojí moje smrt vůbec za řeč? Neotálej a vykroč vpřed!“ – „Tak ty tu máš v morušovníku umírat hladu a já si mám zatím dobývat slávu? Tak přece nemůže jednat čestný člověk! To na mně nechtěj!“ – „Když jsem opustil Kamenité hory, šel jsem vlastně rovnou do tvého domu. Jakmile jsem tě spatřil, bylo mi, jako bychom se znali odedávna. Hned jsem viděl, že tvé znalosti jsou nevšední, a proto jsem tě nabádal, abys sledoval svůj zájem. Naneštěstí se nám postavila v cestu nepřízeň počasí. Tím se zřejmě naplňuje můj osud. Ale kdyby tu kvůli mně měl zahynout i můj bratr, pak bych měl těžkou vinu.“

Domluvil, vysoukal se z dutiny stromu ven a chtěl se pokusit uspíšit smrt skokem do nedaleké řeky. Jang ho však zachytil oběma rukama a strhl zpět, v hořkém pláči na něj naházel šaty a zas mu pomohl dovnitř stromu. Ale zatímco se mu znovu a znovu

marně snažil domlouvat, Cuo Po-tchao ze sebe šaty opět shodil. A Jang pozoroval, že mu slábně dech, tvář mění barvu a údy tuhnu chladem. Nemohl už ani mluvit, jen kynul rukou příteli, aby šel. A když na něj Jang chtěl znovu navléci šaty, cítil, že je celý studený jako led. Ruce měl strnulé, nohy natažené, dech byl takřka neznatelný, každou chvíli musel ustat.

Tu si Jang Ťiao-aj řekl: Budu-li tu dále nad ním plakat, zajdu stejnou smrtí jako on. A kdo potom bratra pochová? – Poklekl do sněhu, aby vzdal příteli poslední poctu, a v pláči pronesl slova: „Tvůj nehodný mladší bratr se tedy loučí a doufá v doprovod tvého stínu. A slibuje, že dosáhne-li jen trochu čestného postavení, vypraví ti pak ten nejslavnější pohřeb.“ – Cuo Po-tchao nepatrně pohnul hlavou na souhlas, ale vzápětí se jeho dech zcela zarazil. A Jangovi nezbylo než sebrat všechny věci a ubírat se pryč. Co krok se ohlížel a celou cestu plakal.

Tak zemřel Cuo Po-tchao v morušovníku. Později to bylo dokonce zachyceno ve verších:

Mráz nastal, sněhu je na tři sáhy
a cesta je dlouhá tisíc mil,
zimou se chvěli uprostřed své dráhy
a tlumok už skoro prázdný byl.
Jednoho zásoby uživit mohou,
jít spolu jistou smrt znamená.

Jaký by byl zisk ze smrti obou?
Jeden život ceny více má.
Tu šlechetný Cuo se v oběť dal,
co je lidská krása, ukázal.

A Jang Ťiao-aj odolal krutosti mrazu a dospěl nakonec, polomrtev hlady, do království Čchu. Našel útulek v hostinci a hned příští den vstoupil do města a zeptal se jednoho z obyvatel: „Pan král tohoto státu prý k sobě sezval přední učence. Jak se k němu mohu dostat?“ Dověděl se toto: při paláci je zřízen zájezdní dvůr, kde rada první třídy Pchej Čung přijímá učence z celé země. Jang se tedy odebral k přijímacímu domu a zrovna se namanul k tomu, jak hodnostář Pchej vystupuje ze svého vozu. Předstoupil před něho s úklonou a pan Pchej hned poznal, že ačkoli má příchozí na sobě ošumělý šat, je to člověk vybraných způsobů. Proto hned také jeho pozdrav opětoval a tázal se, odkud znamenitý učenec pochází.

„Váš nejoddanější sluha se jmenuje Jang Ťiao-aj a je rodákem z Jung-čou. Když zvěděl, že vznešená královská vláda svolává učence, dostavil se s úmyslem nabídnout své služby.“ – Pchej Čung ho uvedl do síně hostů, a tam byl pohoštěn pokrmem a vínem. V domě pak strávil Jang i noc a druhý den sem zavítal Pchej Čung znovu. Pokud měl ještě pochybnosti, kladl Jangovi různé otázky, aby se přesvědčil

o stavu jeho vědomostí. Jang suverénně zodpověděl všechny otázky a jeho řeč hladce plynula. Pan Pchej byl náramně spokojen a hned také podal zprávu vladaři Jüan-wangovi. Ten pak sám udělil Jangovi audienci, aby se dotázal, jakým způsobem zvýšit blahobyť státu a posílit jeho obranu. A Jang na místě předložil deset návrhů, které všechny plně vycházely vstříc naléhavým potřebám situace. Král byl potěšen na nejvyšší míru. Uspořádal na počest hosta slavnostní hostinu, hned ho také jmenoval radou druhé třídy a věnoval mu sto liangů⁹ ve zlatě a sto štůčků pestrobarevného hedvábí. Jang Ťiao-aj se znovu a znovu klaněl a při tom mu kanuly z očí slzy.

Král Jüan-wang se udiven zeptal: „Proč je ctný pán tak hluboce dojat?“ A tu mu Jang podrobně vypověděl celou událost, jak se Cuo Po-tchao zřekl svého oděvu a společné potrawy ve prospěch přítele. Když to král slyšel, byl do hloubi duše pohnut a stejně účastné city to vzbudilo i ve všech přítomných vysokých úřednících. „Má vznešený pán nějaké přání?“ zeptalo se Jeho Veličenstvo. – „Váš služebník by rád požádal o dovolenou,“ řekl Jang, „aby se mohl vrátit na to místo, přítele pochovat a tím tu věc důstojně uzavřít. Pak se opět dostaví a bude sloužit svému králi.“

Král okamžitě udělil i Cuo Po-tchaoovi posmrtně hodnost rady druhé třídy, uvolnil prostředky na úhradu pohřebních výloh a také lidi, kteří by dopro-

vázeli na cestě Jangovo spřežení. Jang Ťiao-aj se s vládcem rozloučil a nastoupil cestu zpět do pohorí Liang-šan. Vyhledal místo s dutým morušovníkem a našel tam mrtvolu Cuo Po-tchaoa tak, jak ji opustil, ba i v tváři vypadal nebožtík jako živý. Jang se před ním skláněl a plakal. Pak uložil svým průvodcům, aby shromáždili obecní starší z nejbližších vesnic. Ti navrhli vhodné místo pro zřízení hrobu při Pchu-tchangu. Zepředu je obtékala řeka, zády se opíralo o vysokou skálu a zprava i zleva bylo sevřeno kopci, přímo skvělá poloha. Mrtvé tělo omyli libovonnými balzámy, oblékli do šatu a čapky královského úředníka, vložili do dvojité rakve a v tichosti odevzdali zemi. Nad pohřbeným navršili mohylu, ze čtyř stran ji ohradili zdí a kolem nasázeli stromy. Ve vzdálenosti asi třiceti kroků od hrobu postavili obětní kapličku, v níž byla vystavena hliněná podobizna zemřelého, a na sloupu zdobeném ornamenty se skvěla obvyklá tabule se jménem. Opodál stál malý cihlový domek, ten měl sloužit za obydlí najatým lidem, kteří budou místo střežit a udržovat v pořádku. A jakmile stavbu dokončili, hned také přinesli první oběti. Zármutek všech přítomných byl upřímný, jediné oko nezůstalo suché. Po skončené oběti se rozešli každý svou cestou.

Jang Ťiao-aj trávil následující noc při lampě a planoucích svících v truchlivém rozjímání. A tu se znenadání zdvihl podivný vítr, žalostně zaskučel

a všechna světla v okamžení pohasla, pak se opět rozhořela a Jang zpozoroval v přítmí jakousi postavu. Zřejmě váhala, zda se přiblížit či vzdálit, a ozývaly se tlumené vzlyky. „Kdo je tu?“ zvolal Tiao-aj. „Kdo se odvažuje za hluboké noci rušit klid těchto míst?“ Nedostal však žádnou odpověď. Povstal, aby se lépe podíval, a tu vidí, že je to Cuo Po-tchao! V úžasu ze sebe vypravil: „Jestliže stín mého bratra neodešel do dálek, ale přichází ke mně, jistě k tomu má závažnou příčinu!“

Cuo Po-tchao řekl: „Děkuji svému bratru za jeho vzpomínky a za to, že hned na počátku jeho služební dráhy bylo jeho první snahou, aby mě pochoval. Navíc se zasloužil o můj důstojný titul. Moje rakev i šat jsou také dokonalé, Je tu jen jedna závada – jsem bohužel pohřben příliš blízko hrobu Ťing Kcheova. To je muž, který zaživa neúspěšně povstal proti králi z Čchin a byl za to popraven.¹⁰ Kao Ťien-li vyzdvihl jeho mrtvolu a pochoval ji na tomto místě. Jeho duch vystupuje velice autoritativně a útočně, noc co noc přichází s mečem a vyhrožuje mi slovy: ‚Ty knihomole zdechlý hladem a zimou, jak ses mohl opovážít tady si zřídit hrob, lézt mi na ramena a roztaňovat se v mém prostoru? Jestli se odtud neodkličíš, rozkopu tvůj hrob, vytáhnu tě z něho a hodím do křoví!‘ Pro tuhle svízele přicházím za tebou, šlechtný bratře, a chci tě poprosit, abys mě uložil někde jinde a zabránil pohromě, která mi hrozí!“

Jang Ťiao-aj by se byl rád na leccos zeptal, ale vtom opět mocně zadul vítr, zjevení se ztratilo a Jang seděl ve svatynce, jako by se právě byl probudil ze sna. Ale velice živě si vše pamatoval. Ráno, hned jak se rozednilo, obeslal znovu místní starší, aby se k němu dostavili, a zeptal se jich, zda tady v blízkém okolí je ještě nějaký hrob. Potvrdili mu, že nedaleko pod borovicí leží pohřben Ťing Kche a má tam také malý obětní chrámek. „Ten muž,“ pravil Jang, „zahynul po nezdařeném útoku na panovníka z Čchin. Jak to přijde, že je pochován tady?“

„To zdejší občan Kao Ťien-li,“ vysvětlili mu pamětníci, „když se dověděl o Ťing Kcheově smrti, a že jeho tělo bylo pohozeno, tajně mrtvolu sebral a pochoval ji zde. Duch se tu pak často zjevoval. Proto mu lidé z okolí postavili chrámek a v každém ze čtyř ročních období mu přinášejí oběti, aby jim byl osud příznivý.“

Tu teprve uvěřil Jang v pravdivost svého vidění. Hned se odebral v čele průvodu k Ťing Kcheovu chrámku, postavil se před jeho obraz a jal se mu spílat: „Ty nízký chlape ze státu Jen, vydržovaný následníkem trůnu! Tam ti byly k dispozici proslulé krásky a štědré důchody! A co jsi vymyslel kloudného, jak se od tebe očekávalo? Když tě poslali do státu Čchin zosnovat tam vzpouru, stálo tě to krk a naděje státu jsi zklamal! Pak ses dostal sem a tady jen mateš lid a svádíš ho, aby ti přinášel oběti! Můj

starší bratr Cuo Po-tchao je z nejslavnějších učenců našeho věku, rytíř spravedlivosti a cti! A toho ty budeš znepokojoval? Učiníš-li to ještě jednou, v tu chvíli ti zbourám tvůj chrámek, skácím náhrobek, navždycky přetnu tvé kořeny!“ Když dokončil svou hanlivou řeč, šel ke hrobu Cuo Po-tchaoa, tam se pomodlil a pak řekl: „Kdyby Ťing Kche v noci opět přišel, dej mi o tom vědět!“

A v noci nechal zase hořet svíce a bděl ve sva-tyňce. A vskutku opět spatřil Po-tchaoa, který mu vzdychaje přišel povědět toto: „Děkuji bratru za dobrou vůli. Ale Ťing Kche má mnoho přívrženců a celé okolí ho uctívá. Dej, bratře, zhotovit figury ze slámy, oblec je do pestrých hávů, do rukou jim dej válečnou zbroj a pak je před mým hrobem spal! Budou mi pomáhat a Ťing Kche mi nebude moci ublížit.“ To pravil a zmizel.

Jang okamžitě zjednal lidi, přikázal jim zhotovit slaměné figury a odít je barevnými látkami, pak každou z nich opatřil mečem a kopím, a rozestavil jich celé desítky kolem hrobu, načež je spálil. Nato ještě odříkal modlitbu a dodal: „Nebude-li to mít účinek, prosím, abych o tom byl uvědoměn.“

Následující noci se strhl liják a víchra a bylo slyšet hřmot, jako by se potýkali válečníci. Jang Ťiao-aj se vyšel podívat ven a tu uviděl Cuo Po-tchaoa, jak k němu spěchá a volá: „Ti ozbrojenci, které můj bratr spálil, nepomohli! Ťing Kche si zajistil pomoc Kao

Ťien-lia a teď bude mé tělo určitě vyvrženo z hrobu, jestliže je můj bratr sám brzy nepřenese jinam. Doufám, že tak učiní, aby je takové potupy uchránil!“

„Jak si může ten bídák troufat,“ vzkypěl Jang hněvem, „mého staršího bratra takhle urážet? Já sám ti přispěji na pomoc a pokořím ho!“ – „Můj bratr,“ namítl Cuo, „je člověkem světla, zatímco my druzí jsme duchové, stíny. Živý může mít odvalu a sílu, ale je oddělen pozemským světem, jak má bojovat proti stínům? Ani ty umělé lidské podoby ze slámy, i když zdvihly mohutný válečný pokřik, nebyly schopny ony mocné duchy zahnat na ústup.“

„Jen odejdi v pokoji, bratře,“ řekl Ťiao-aj, „však já už řešení najdu.“ A ráno šel opět k Ťing Kcheovu chrámku a zahrnul mrtvého kletbami, pak rozbil jeho obraz a užuž se chystal chrámek zapálit, když tu přiběhli v houfu místní starší a začali ho úpěnlivě prosit, aby od toho upustil. „Je to náš obětní oltář,“ říkali. „Bude-li zneuctěn, bojíme se, že celou vesnici stihne velká pohroma!“ A ve chvíli se shromáždili všichni usedlíci a rozmlouvali mu jeho úmysl. Nemohl na něm tedy déle trvat, musel všeho nechat a vrátit se do kaple.

Tam sedl a sepsal zprávu na vysvětlenou pro krále z Čchu, v níž mu děkoval, a dále psal: „Nejprve to byl Cuo Po-tchao, kdo přenechal vašemu úředníku svůj pokrm. Tím mu zachránil život a umožnil, aby se setkal se svým slovutným pánem. Ten ho pak

milostivě obdaroval a povznesl významným titulem, což postačí na celý život. Dovolte teď svému úředníku, aby oplatil dobrý skutek, jak nejlépe dovede.“

Přípis byl formulován se vší rozhodností. Když ho pak Jang předal své družině, šel ke hrobu Cuo Po-tchaoa a tam v přívalu slz pravil svým lidem: „Můj bratr Cuo Po-tchao je pronásledován násilnickým duchem Ťing Kchea a nemůže proto dojít klidu. To nemohu připustit. Chtěl jsem spálit Ťing Kcheův chrámek a rozkopat hrob, ale nechci jednat proti vůli zdejšího obyvatelstva. Bude proto lepší, když zemřu, tak se stanu jedním z duchů podsvětí a budu moci stát při svém bratru v boji proti oněm zlým mocnostem. Pochovejte mé tělo po pravé straně tohoto hrobu, abychom jako zaživa i po smrti dleli s bratrem pospolu. Mou snahou je odměnit se za dobrodiní, jež mi bratr prokázal. Vy se pak navraťte domů a odevzdejte mé poselství panu králi z Čchu a vyřídte mu, že ho prosím, aby dbal mých rad při stálém zvelebování země.“

Domluvil, vytáhl meč, vlastní rukou se probodl a na místě skonal. Než se jeho průvodci vzpamatovali a mohli mu v tom zabránit, bylo pozdě. Opatřili tedy rakev a uspořádali pohřeb. Pochovali Jang Ťiao-aje po boku Cuo Po-tchaoa, jak si přál.

Následující noci od druhé hlídky¹¹ řádila neobyčejně silná bouře. Hrom burácel, blesky se křížovaly a na kolik desítek mil se rozléhal divoký ryk. Když

se pak ráno rozbřesklo, bylo vidět, že Ťing Kcheův náhrobek je roztržen vedví, jako když do něho udeřilo, a holé kosti byly rozházeny kolem hrobu. Borovice a cypřiše, jež rostly nablízku, byly všechny vyrvány ze země i s kořeny. A z chrámku pojednou vyšlehl plamen a za chvíli se celá stavba obrátila v prach a popel.

Místní starší, navýsost užaslí, se odebrali k oběma hrobům, Cuovu a Jangovu, zapálili tam kadidlo a vzdávali úctu. Průvodci se pak vrátili do království Čchu a podali o všem králi Jüan-wangovi zprávu. A král, dojat charakterností svého rádce, vyslal úředníka, aby vybudoval u jeho hrobu svatyni zesnulého. A povýšil Jang Ťiao-aje in memoriam na radu první třídy. Chrámku byl přiřčen název „Svatyně věrnosti a cti“ a byla tam vsazena i pamětní deska a na ní celá událost vypsána. Až po naše časy tam nevyhasínají kadidelnice.

Duch Ťing Kchea však propadl zkáze. Místní obyvatelstvo dál po všechna čtyři roční období přináší oběti a modlí se za velké duše.

Stará báseň praví:

Lidskost a povinnost odevždy drží svět,
přitom se do jamky lidského srdce vejdou.
Když měsíc podzimní dva chrámky ozáří,
dvě duše hrdinné se vždycky znovu sejdou.

Záhadný obraz

Sieové před svým milovaným stromem,
Tchienové pod kvetoucí osikou;¹²
svornost moudrých bratří zvučí libým tónem,
rodičovská srdce oblažena jsou.
Co je ale těch, co spolu o groš zápasí!
Jedna krev, a vzájemně jen peklo dělá si!
Utkali se pták a škeble – marný zápas, žel!
Rybář, který oba chytil, z toho prospěch měl.¹³

Tyto verše na motiv „Měsíce nad Západní řekou“ nabádají bratry, aby žili ve shodě a družnosti.

Je třeba říci, že klasické knihy všech tří učení, jak konfuciánské, tak taoistické a stejně buddhistické, se snaží vést člověka k dobru. Posvátný konfuciánský kánon reprezentuje „Třináct knih“, „Šest knih“, „Pět knih“, buddhismus má své velké sútry, taoismus se opírá o „Prostý výklad z Nan-chua“ a jiná posvátná písma, je toho tolik, že by to zaplnilo

celé skříně a stoly, a každý ten spis obsahuje tisíce a desetitisíce slov.

A když se na to blíže podíváme, zjistíme, že jsou vlastně zbytečné. Já říkám: k tomu, aby byl člověk ušlechtilý, stačí držet se jednoho kánonu, který obsahuje všeho všudy dvě přikázání: Cti své rodiče, miluj své bratry! A i v tomto kánonu je tím hlavním úcta k rodičům. Když lidé mají v úctě své rodiče, snaží se dělat to, co jim vidí na očích, váží si toho, čeho si váží oni, je potom ještě třeba hovořit o vztazích mezi bratry? Vždyť rodní bratři, to jsou větve jednoho kmene, a když myslí na své rodiče, jak by mezi nimi mohly vzniknout různice a neláska? A i když přijde řeč na rodinný majetek, toho se přece také domohli rodiče! Tak jaképak dělení „tohle je moje, tohle tvoje“, a jaké srovnávání, co je lepší a co horší?

A co když ses narodil v chudé rodině a nepodědíš ani groš? Pak chtě nechtě musíš napnout síly a sám si vydělávat na živobytí. A když se člověku dostane po rodičích pozemků i jmění, ještě je nespokojen, všechno se mu to zdá málo, chtěl by víc a za chvíli začne mluvit o tom, že rodiče nepostupovali při rozdělování odkazu nestranně, že byli nespravedliví! Jak mají pak mít rodiče v hrobě klid? Sluší se, aby řádní synové takto jednali?

Správně říkávali naši předkové: Lehko je získat pole, nesnadno bratra! Jak tomu máme rozumět?

Člověku přece není na světě nikdo bližší než otec a matka. Ale ti ho přivedli na svět, když už sami byli v plné síle, a nebudou tu s ním až do konce jeho dní, prožijí společně tak nanejvýš půl života. Nebo si vezměte muže a ženu. Není větší lásky než mezi manželi, jsou spolu až do šedin. Ale kdyby byl ten společný život sebedelší, nezabírá celou dlouhou dobu před sňatkem, kdy si byli zcela cizí, každý měl svou rodinu a mládí prožívali každý zvlášť. Jenom sourozenci jsou děti týchž rodičů a mají jeden druhého od kolébky až do stáří. Mohou se spolu o všem radit a v neštěstí si být oporou. Jsou navzájem spjati jako ruce a nohy člověka – je možná větší soudržnost?

Co se týče těch žírných lánů a rozmilých penízků, o ty když dnes přijdeš, zítra je můžeš opět získat. Ale ztratit bratra, to je, jako když ti úd těla utnou – chybí jednou provždy! Z toho tedy vysvítá pravdivost rčení „lehko je získat pole, nesnadno bratra“. A jestliže jsou lidé schopni kvůli majetku pokazit bratrský vztah, to je pak lepší být chudšesem a nezdědit zhola nic – aspoň jsou účty čisté a předejde se rozepřím a hádkám.

Dnes vám tu budu vyprávět, co se jednou stalo za naší dynastie,¹⁴ jak jeden správce okresu chytře rozřešil dědický spor. Lidé by se z toho měli poučit,

že je třeba víc cenit spravedlivost než peníze a nezapomínat na úctu k rodičům a bratrskou lásku. A ať už, vážený posluchači, máš bratry nebo nemáš, to je vedlejší – každý by měl zkoumat své srdce a snažit se být dobrým člověkem! Náš příběh je z těch, o nichž se říká:

Uslyší dobrý – bodne ho to k srdci,
jen zlý to pustí druhým uchem ven.

Odehrálo se to v letech Jung-lo¹⁵ v provincii Che-pej, v okrese Siang-che Šuntchienského kraje¹⁶, a na počátku příběhu je sám představený kraje, který se jmenoval Ni Šou-čchien, druhým jménem I-č'. Byl to člověk s obrovským jméním, majitel rozsáhlých polností a přepychových domů. Jeho manželka, paní Čchen¹⁷, mu povila jen jediného syna, kterému dali jméno Šan-ti. Když dorostl a oženil se, jeho matka zemřela. Pan krajský Ni poté odešel z úřadu na odpočinek a žil dál osamělým vdoveckým životem. Dosáhl vysokého věku, ale přesto byl pořád křepkého ducha, o všechno se sám staral, vybíral pachtovné, vyřizoval záležitosti dlužníků, nechtěl si dopřát klidu a zahálet.

Bylo mu už sedmdesát devět let, když jednou syn Šan-ti nadhodil: „Dožít se sedmdesátky je odjakživa vzácný dar, a vy, pane otče, budete už napřesrok

slavit osmdesátku. Pročpak nepředáte hospodářství synovi? Ujal bych se ho a vy byste mohl být bez starostí pohodlně živ. Nebylo by to pěkné?“

Ale stařec zavrtěl hlavou a odpověděl mu v rýmech:

Dokud jsem tady, starat se budu,
abych ti ušetřil síly a čas,
abych si vydělal na šat a na stravu.
Teprv až zubatá rozloučí nás,
pak hodím všechny starosti za hlavu.

Každoročně v desátém měsíci pan Ni osobně objížděl své vesnice a vybíral poplatky. Celý měsíc vždy pobyl na venkově a všude rolníci přenechávali tučná kuřata a nejlepší víno jemu. Toho roku se vydal na cestu jako obyčejně a stalo se, že jednou takhle po poledni neměl zrovna co dělat, procházel se kdesi za vsí a rozhlížel po krajině. A pojednou spatřil jakousi dívku krácející po boku starší bělovlasé ženy k potoku. Tam potom na kameni praly prádlo. Ač byla dívka ustrojena jen prostě po selsku, upoutávala pozornost svým půvabem:

Vlas černý jak lak, třpyt vln v očích hraje,
prstíky útlé, tenké obočí křivky;
krásnější než v hedvábí je v jupce prosté,

bez ozdob květ polní do krásy roste,
drobná a křehká, i tím rozkošná je,
jak v šestnácti bývají dívky.

V panu krajském naráz bujně vzplála dávná žádostivost. Zůstal stát jako přikován, po celou dobu upíral na dívku nepohnutě zrak, až byla dávno s praním hotova a zase se se stařenou vracela do vsi. Dával bedlivě pozor, jak minuly několik domků a vstoupily do jedné branky v bambusovém plotě. Pak se starý pán rychle otočil, spěchal domů a hned si dal předvolat starostu obce a uložil mu, aby se na dívku vyptal a sdělil mu, co a jak. Není-li dosud zasnoubena, vzal bych si ji za ženinu¹⁸, pokud by ovšem byla svolná.“

Starosta ve snaze pánovi vyhovět hned přikročil k vyplnění příkazu. Ukázalo se, že dívka je z rodiny Mej, její otec byl bakalář¹⁹ z krajské školy, ale bohužel jí už oba rodiče zemřeli. Žije od té doby u své babičky z matčiny strany a je jí už sedmnáct let, ale zasnoubena dosud není. Když starosta toto vše zjistil, hned zašel také za starou paní a řekl jí: „Našemu milostpánovi se tvoje vnučka moc líbí a pojal úmysl se s ní oženit. Byla by sice jen druhou manželkou, ale první choť je už dávno nebožkou, takže by neměla nikoho nad sebou. A není třeba podotýkat, že vezme-li si ho, bude živa v blahobytu, a i ty,

stařenko, budeš mít nadosmrti o sebe postaráno, včetně důstojného pohřbu. Bylo by škoda po takovém štěstí nesáhnout.“

Když stařena vyslechla celou tu sladce mámivou řeč, na místě dala své slovo. Asi chtěl tomu sňatku sám osud, že se hned při první rozmluvě dohodli. Starosta spěchal k panu Ni s hotovou věcí. Ten měl přirozeně velkou radost, hned obstarával svatební dary a z obavy, aby ho syn od jeho úmyslu nezrazoval, uzavřel sňatek ještě na vesnici, hned jakmile nadešel příhodný den.²⁰“ A pokud jde o svatební noc – dva protiklady, stařeček a děcko, se kupodivu dobře shodly!

Na to nikdy v lásce nezapomenou,
jak vzkřísili mladost dávno ztracenou.

Tři dny nato pán najal nosítka, odvezl si mladou ženu domů a představil ji synovi a snaše. Všichni domácí lidé ji přišli pozdravit, uctivě ji nazývali mladou paní a blažený starý novomanžel potěšil každého nějakým dárkem.

Jediný, kdo nebyl spokojen, byl mladý Ni Šan-ti. Před otcem sice mlčel, ale po straně ho se ženou zle kritizovali: „Tak starý, a špetku rozumu nemá! Je už jak pára nad hrcem, než něco udělá, má uvažovat o následcích! Pár let života mu zbývá, a takovýhle

neodpovědný kousek vyvede! Namluví si krásavici v rozkvětu, copak jí může svými silami stačit? To má ta ženská být manželkou jen podle jména? Kdyby pomyslel, co už bylo takových případů! Dědek si vezme mladou a samozřejmě to nemůže klapat, pro ni je to nesnesitelné a začne zahýbat. Pak se to rozkřikne a je z toho skandál, ostuda celé rodiny.“ A také dodávali: „Když si mladá vezme starého, vždycky jí jde jen o to, aby ‚přečkala hubená léta‘, využít ho, a když kyne dobrá úroda, zas si jde. Mezitím si sem tam ukradne, co se jí hodí, zde a onde si to poschovává, a ještě s mužem koketuje a má mí z něho podle svých rozmarů drahou parádu. A ‚když strom padne, ptáci se rozletí‘, panička hned obrátí, vezme si jiného a všechno, co nahrabala, si pěkně odnese s sebou. Je to červ, který rozhlodává dřevo a ujídá zrní! Jak se taková objeví v domě, ožebračí celou rodinu!“ A manželka ještě popíchovala: „A tahleta, celý její zjev a způsoby, to je přímo typ kokety, ničím se nepodobá děvčeti z dobré rodiny, spíš děvce. Ta bude vykutálená, té se povedlo zneužít stařeckou slabost! Kdyby ji měl ten náš táta napůl jako služku, napůl jako konkubínu, tak prosím, to bychom ji titulovali ‚sestrou‘ a jednou by se to s ní snáz vyřídilo. Ale on je tak nepředložený, že jí nařizuje říkat mladá paní! Vždyť je tím jen pro smích! Snad abychom ji ještě oslovovali matinko,

ne? Toho se nedočká! Nesmíme jí hovět a rozmazlovat ji, to by jí brzy narostl hřebínek a nakonec by ještě i s námi orala!“

Mladí manželé nepřestávali utrušovat rýpavé poznámky a za chvíli toho bylo všude plno a věděl o tom ovšem i starý pán. Byl tím velice dotčen, ale pochoval to v sobě. A mladá paní Mej byla naštěstí povahy mírné, snášenlivé, s každým jednala laskavě, takže v domě vládl klid a pohoda.

Uplynuly dva měsíce a Ni Šou-čchienova mladá žena byla v jiném stavu. Tajili to s mužem před lidmi, ale naplnilo se devět měsíců a narodil se chlapec. Každého to přivedlo v úžas. Protože syn přišel na svět právě v devátý den devátého měsíce, dali mu kojenecké jméno Čchung-jang.²¹ Dva dny poté následovaly narozeniny starého pána Ni. Bylo mu rovných osmdesát let. Gratulanti si podávali dveře a pan Ni vystrojil okázalou hostinu, kterou zároveň oslavoval i narození svého syna. Všichni hosté shodně vyjadřovali obdiv: „Jste už v tak cti-hodném věku, vážený pane, a narodil se vám další mladý pán. Z toho je přece vidět, jak jste ještě při síle a že tu budete do sta let!“ Starý pan Ni to rád slyšel. Jen Šan-ti si zase neodpustil za jeho zády jedovaté špičkování: „Chlap ztrácí svou mužskou sílu už v šedesátce, a co teprve v osmdesátce. Viděl někdo jaktěživ, aby na uschlém stromě vyrazil květ?“

Kdo ví, čím ten parchant je! Ten nemá ani kapku naší krve a já ho za bratra nikdy neuznám!“

I o tom se starý pán dověděl, ale zas to pohřbil na dně duše. A čas letěl jako střela, a než se nadáli, byl chlapci rok. Příbuzní se dostavili blahopřát a nastaly přípravy ke „zkoušce zájmů a talentů“. ²² Jen Šan-tí, místo aby se zúčastnil, raději odešel z domu. Starý pán to dobře pochopil a nesháněl se po něm. Pobyl s hosty sám, celý den popíjel, synův čin ani slůvkem neomluvil. V nitru ho to však hnětlo.

Odedávna se říká „když syn ctí otce, je otci lehké“. Ale Šan-tí byl člověk zlý a chamtivý. Tanulo mu na mysli jen to, aby sourozenec, až doroste, ho nepřipravil o část dědictví. Proto ho nechtěl uznat za bratra a schválně od počátku rozšiřoval klevěty o něm a jeho matce, aby se s nimi jednou snáz vypořádal. Starý pan Ni byl člověk vzdělaný, vždyť dlouho sloužil jako úředník, proto mu bylo jasné, co se děje v mysli staršího syna, a rmoutil se, že už je tak stár, že se nedočká doby, až maličký vyrostе a dospěje, že mladší syn tu zůstane vydán na milost a nemilost staršímu. Jen proto, že nechtěl zasévat ještě větší nepřátelství, raději se zapíral a všechno snášel. Ale kdykoli pohlédl na svého malého, srdce mu přetévalo lítostí. A líto mu bylo i ženy, ještě tak mladičké. Co chvíli upadal do hlubokého zamyšlení, byl rozmrzelý a někdy si i vyčítal, že se oženil.

Uběhlo ještě několik let a z Čchung-janga už byl pětiletý hoch. Otec pozoroval, že je neobyčejně čiperný a bystrý, a řekl si, že je čas poslat ho do školy. I školní jméno mu vybral, a protože staršímu říkali Šan-tí, rozhodl se pojmenovat ho Šan-šu²³. Jakmile nadešel šťastný den, pan Ni připravil pohoštění, vzal Šan-šua a vypravili se navštívit učitele. Byl to učitel v domě pana Ni už dávno známý, neboť vyučoval jeho vnuka, synka Šan-tiho. a pan Ni si myslel, že bude nejlépe, když se obě děti, malý strýček a jeho synovec, budou učit spolu. Kdo mohl tušit, že Šan-tí je zcela jiného názoru než otec! Nebylo mu vhod už to, že chlapci dali jméno Šan-šu, čímž mu byl postaven na roveň jako bratr. A teď měl ještě s jeho synem společně chodit do školy a syn mu měl říkat strýčku! To by tak scházelo, aby si na to od dětství zvykal a ten druhý nad ním nabyl vrch! To bylo lepší chlapce ze školy vzít. A tak se Šan-tí rozhodl, že svého synka svěří jinému učiteli, a pod záminkou, že chlapec je nemocen, ho přestal do školy posílat.

Starý pan Ni si zprvu myslel, že vnuk skutečně stůně, za pár dní však před ním učitel řekl: „Mladší milostpán si pro svého synka našel jiného učitele a děti se učí odděleně, nechápu proč.“ To už bylo na pana Ni příliš. Navýsost rozčilen se chystal, že se dojde syna zeptat, co se děje, ale pak si to zase rozmyslel. Je-li jednou takový, řekl si, nemá smysl se

s ním o něčem dohadovat, ať si dělá, co chce. A hluboce sklíčen se vracel domů.

Před samým prahem mu však nohy náhle vypořádaly službu, zamotal se a upadl. Manželka polekaně přiběhla a zdvihala ho, posadili ho do lenošky, ale byl bez sebe. Honem poslali pro lékaře a ten řekl, že je to mrtvice. Potřel nemocnému skráně tinkturou, přivedli ho k vědomí a uložili na lůžko. Starý pán se sice necítil špatně, ale byl ochrnut, ani pohnout se nemohl. Paní Mej se od lůžka na krok nevzdalovala, vařila nemocnému posilující polévky a různé lektvary, láskyplně ho ošetřovala, jak nejlépe dovedla. Léky však zůstávaly bez účinku a lékař, který stále sledoval puls, nakonec řekl: „O uzdravení už nemůže být řeči. Zbývá jen se pokusit prodloužit mu život.“

Šan-ti, když se dověděl, jak vážný je otcův stav, také se na něj přišel párkrát podívat. Hned sám poznal, že je zle, že starý pán už nepovstane. A od té chvíle začal všechny kolem sebe komandovat, rozdávat mezi služebnictvem nadávky i facky, zkrátka vedl si už jako jediný pán v domě. Starý pan Ni všechno slyšel a bylo mu stále hůře. Jeho žena jen tiše plakala. I malý Šan-šu přestal chodit do školy a zůstával celé dny pohromadě s otcem.

Starý pán sám cítil, že jeho stav je beznadějný, a tak si posléze k sobě staršího syna povolal. Měl připraven sešit, ve kterém bylo sepsáno veškeré

rodinné jmění, půda i domy, úhrnný přehled dluhů, vše do poslední maličkosti. Řekl synovi: „Mému Šan-šuovi je teprve pět let, sám ještě potřebuje péči, a paní Mej je příliš mladá na to, aby mohla spravovat dům. Proto by nemělo smysl jim zanechávat nějaké dědictví. A tak dneškem všechno předávám tobě. Ale jestliže Šan-šu živ a zdrav doroste, postaráš se o něj jako otec, vyhledáš mu nevěstu a zaopatříš ho nějakým nevelkým domkem a kusem dobré půdy, tak padesát šedesát mou²⁴, aby nestrádal hladem a zimou. I toto pořízení jsem zanesl zde do seznamu majetku, aby ti jednou sloužilo jako doklad. Pokud jde o paní Mej, rozhodne-li se znovu se provdat, ať je po její vůli, a bude-li chtít žít sama se synem, také jí nebraň. Uděláš-li všechno podle mého přání, budeš uctivým synem a já budu moci klidně zavřít oči a odebrat se na onen svět.“

Šan-ti dychtivě rozevřel sešit a viděl, že je tam vskutku všechno podrobně popsáno a jasně řečeno. Celý se rozzářil a hned horlivě otce ujišťoval: „Můžete být zcela bez obav, tatínku, do písmene splním vaše pokyny.“ A pln blaha odcházel se sešitem v ruce.

Když za ním zapadly dveře, paní Mej se slzami v očích ukázala na své dítě: „A co tenhle ubohý drobeček, ten snad není váš? Všechno jste dal staršímu a z čeho budeme živi my dva?“ – „Nerozumíš tomu,“ řekl starý pán. „Já vidím, že Šan-ti není dobrý

člověk. Kdybych rozdělil majetek rovným dílem, bojím se, že by si náš chlapeček nebyl jist životem. Tak jsem uvážil, že bude lépe dát všechno jemu, aby byl spokojen a nehlodala v něm závist a zloba.“ – „Tak proto?“ namítala s pláčem paní Mej. „Ale vždyť odjakživa platí, že mezi syny se nedělá rozdíl, ať jsou od první ženy, nebo od druhých. Takhle nerovné ustanovení vyvolá u lidí jen posměch!“ – „Na lidské řeči nedbám. Ty jsi ještě mladá, svěř raději to děcko do péče Šan-tiovi, dokud tu ještě jsem! A až umřu, tak za půl roku za rok by sis měla najít nějakého hodného člověka a znovu se vdát! Budeš zaopatřena pro další život. Tady radši nezůstávej, trpěla bys od nich jen ústrky a ponižování.“ Paní Mej zase zaplakala: „Jak můžete takhle mluvit! Jsem přece ze vzdělané konfuciánské rodiny! Žena má patřit jen jedinému muži pro celý život. A já mám navíc syna – jak bych ho mohla opustit? To ne, ať je jak je, budu si ho vychovávat sama!“ – „Jsi opravdu nezvratně rozhodnuta? Abys pak nelitovala!“ A paní Mej stvrдила svůj slib přísahou.

Tu řekl pan Ni: „Je-li to tvé pevné předsevzetí, pak si nemusíš dělat starosti, že byste neměli být z čeho živi!“ A nato vytáhl cosi zpod podušky a podal to ženě. Ta nejprve myslela, že je to ještě nějaký testament stran majetku. Ale ne, byl to nevelký pomalovaný papírový svitek, jednu stopu široký, tři stopy²⁵ zděli. Na paninu nechápavou otázku, oč jde, starý

pán řekl: „To je můj portrét a v něm je ukryto tajemství. Pečlivě si ho uschovej a nikomu ho neukazuj! Až náš hoch doroste, kdyby se Šan-tí neměl k tomu, aby ho náležitě vybavil, přehlížej to a mlč. Vyčkej, až tu u nás bude pověřen správou okresu nějaký osvěcený člověk, pak jdi za ním domáhat se práva a svitek vezmi s sebou. Vylož mu mou poslední vůli a popros ho, aby si obraz dobře prostudoval. Uvidíš, že pak najde řešení a dopadne to dobře pro tebe i syna.“

Paní Mej si svitek schovala. A abychom to už vzali zkrátka: pan Ni Šou-čchien pak ještě nějaký čas žil, ale jednou v noci se začal dusit a chroptět, přestal odpovídat na všechno volání, žádný nářek už ho neprobudil. Tak skončil činorodý život v osmdesáti čtyřech letech²⁶. Jak už to bývá:

Vydáváš se ze všech sil na věci steré,
přijde den a najednou je konec všemu.
A nic s sebou člověk odtud nepobere.
K čemu bylo všechno namáhání, k čemu?

Ještě je třeba podotknout, že jakmile měl Šan-tí v rukou soupis jmění a pak i klíče ode všech sýpek a špižíren, celé dny už jen všechno počítal a kontroloval, kdepak by si ještě našel čas zajít se přeptat, jak se otci daří! Teprve když stařec vydechl naposled a přišla služebná od paní Mej se smutnou zprávou, přiběhl i se ženou, trochu si poplakali,

ale za chvíli šli zase po svých, zanechavše paní Mej a dítě s nebožtíkem samotné. Měli štěstí, že už byl předem připraven rubáš, rakev i vše potřebné, takže se starší syn nemusel vůbec o nic starat. Tělo bylo uloženo do rakve, ta vystavena ve smuteční síni a paní Mej se svým synkem u ní dleli od rána do večera a truchlili. Šan-tí se zatím zaměstnával jen přijímáním smutečních hostů a žádný velký zármutek na něm vidět nebylo. A určil, aby byl nebožtík pochován už sedmého dne.²⁷

A hned ten večer po návratu z pohřbu vpadl Šan-tí do pokojů paní Mej a začal tam všechno otvírat a přehrabávat, aby se přesvědčil, jestli tam tajně nepřechovává ještě nějaké otcovy peníze. Paní Mej byla žena důvtipná, a protože se lekla, aby se nezmocnil drahocenného svitku, sama první otevřela obě truhlice, kde měla svou výbavu z domova, a vyndala svrchu staré šatstvo, aby si manželé mohli vnitřek prohlédnout. Když Šan-tí viděl její ochotu, řekl si, že tam nic cenného nemůže být a už se tam ani nepodíval. Ještě chvíli v pokoji štrachali a pak odešli.

A tu si teprve mladá vdova ujasnila celou svou bídu a dala průchod hoří hlasitým pláčem. A malý Šan-šu, když viděl plakat maminku, rozplakal se také, nebyl k utišení. Smutný výjev, věru:

I modla z kamene by zaplakala,
železné soše úzko bylo by.

Na druhý den si Šan-ti pozval tesaře, aby obhlédl obydlí paní Mej, neboť se rozhodl, že dá její pokoje předělat na byt pro svého syna a jeho budoucí manželku. Paní Mej i s dítětem jednoduše přestěhoval do zadního dvora, kde jim vyhradil tři malé místnosti, aniž jim přenechal kousek slušného nábytku kromě staré postele a několika stolků a židlí z hrubých prken. I starší z dosavadních dvou služebných jim vzal a ponechal jen mladší, děvčátko sotva dvanáctileté. Tato dívka chodila každý den paní Mej do kuchyně pro rýži, ale nikdo v domě se už nestaral, aby se na ni dostal nějaký příkrm. Byly s tím takové potíže, že si paní Mej nakonec s velkým sebezapřením vyžádala nějakou rýži a začala si sama vařit na vlastním krbu. Jinak se zabývala ručními pracemi, za stržené peníze si tu a tam přilepšila a jakžtakž se se synkem protloukali. Dávala ho učit spolu s dětmi ze sousedství, což také platila z peněz, které sama vydělala.

Šan-ti nejednou poslal za paní Mej svou ženu, aby se pokusila přemluvit ji k druhému sňatku, i dohazovačku pozval do domu, ale paní Mej se zařekla, že raději zemře, než by se znovu provdala. Nakonec toho tedy nechali. A protože byla tak pokorná a trpělivá a nikdy se neozvala, přestal si jí Šan-ti přes všechno záští vůbec všímat.

Ale čas se nezastavil, a než se kdo nadál, Šan-šu dovršil čtrnáctý rok. Paní Mej byla vždy krajně opa-

trná a nikdy před ním slůvkem nezavadila o to, co si musí nechat líbit. Bála se, aby prostořeké dítě nějakou nevhodnou poznámkou nevyvolalo zlou krev. Jenže chlapec teď už sám zvolna přicházel na to, že něco není v pořádku, a nebylo možno ho déle udržovat v nevědomosti.

Jednoho dne přišel na maminku s prosbou o nové hedvábné šaty. Ta na ně ovšem neměla peníze a tu hoch řekl: „Můj otec byl správcem celého kraje a měl jen dva syny, bratra a mne. Bratr je takový boháč a já potřebuji jen jedny šaty, a ani na ty nemáme. Jak je to možné? Půjdu tedy a řeknu o peníze bratru.“ A už se obracel k odchodu, ale matka ho zadržela: „Synáčku! Šaty nejsou nic tak důležitého, aby stálo za to chodit o ně prosit. Víš přece, že se říká ‚kdo šetří, má za tři‘ a také ‚v mladosti v plátně, v zralosti v kmentu‘. Budeš-li chtít už teď hedvábí, nebudeš mít jednou ani na to plátno. Dočkej času, až za dva roky postoupíš v učení, sama ti pořídím šaty, i kdybych měla jít sloužit. S takovými, jako je tvůj bratr, není možná rozumná domluva, od toho nic nechtěj!“ – „Máte pravdu,“ řekl hoch.

Slovy sice matce přitakal, ale v duchu to nepokládal za správné. Říkal si: Otec měl tak obrovský majetek, ten přece tak či onak musí být jednou rozdělen mezi bratra a mne. Nejsem žádný pastorek, který by byl s matkou přivandroval do cizího domu! Proč na mne bratr vůbec nemyslí? A maminka ještě

takhle mluví! To nemám nárok ani na kousek hedvábí, musím čekat, až ona půjde za služku a pak mi šaty koupí? To snad není možné. Bratr přece není tygr, nesní mě, čeho bych se bál?

A už měl plán. Matce nic neřekl a jednoho dne šel přímo do velkého domu za bratrem. Pozdravil a uklonil se. Šan-ti zrozpačitěl a zeptal se překvapeně: „Co tady chceš?“ – „Jsem syn vysokého úředníka a chodím jako hadrář, až se lidé smějí. Tak jsem tě, bratře, přišel poprosit o kousek hedvábí na šaty,“ řekl Šan-šu. – „Když potřebuješ šaty, řekni si mamince.“ – „Dědictví po otci spravuješ ty a ne moje matka,“ namítl hoch. Jak uslyšel Šan-ti slovo dědictví, hned nabyla věc v jeho očích zcela jiných rozměrů. Okamžitě zrudl hněvem. „Kdes tohle slyšel?“ rozkřikl se. „Jde ti o šaty, nebo o dědictví?“ – „O dědictví se jednou tak jako tak rozdělíme,“ řekl Šan-šu, „zatím potřebuji jen šaty, abych slušně vypadal.“ – „Ty bastarde,“ osopil se na něj Šan-ti, „na tom záleží, jak ty vypadáš! Kdyby byl měl otec nevímco, jsou tu po něm pravoplatní dědicové. Tobě, ty zmetku cizí, je po tom prd! Kdopak ti napískal, abys sem chodil provokovat? Nežádej si mě, nebo se neznám a pak uvidíš – běda tobě i tvé mamě!“ – „Oba jsme syny téhož otce, proč bych já byl bastard? nedal se Šan-šu. „A co mně a matce můžeš udělat? Zabiješ nás snad a zmocníš se celého dědictví sám?“ – Šan-t. se rozzuřil: „Ty zvíře, tak ty si troufáš takhle?“

A popadl bratra a začal do něho bušit pěstmi tak, že byl chlapec samá modřina a boule. Taktak že se vyškubl, střežhlav pádil domů a tam s pláčem vypověděl matce, co se stalo. „Vidíš, říkala jsem ti, aby sis s ním nic nezačínal! Ale ty si nedáš říci, tak jsi dostal za vyučenou, patří ti to,“ vyčítala matka. Ale přitáhla si při tom hochu k sobě, třela mu cípem haleny potlučenou hlavu a slzy jí vstoupily do očí.

Opuštěná vdova, bědný sirotek,
hlad a zima, nejnuznější kout.
V rodině, kde chybí láska bratrská,
půlka stromu bují, druhá musí schnout.

Teď přibyl ještě strach, že se Šan-ti bude mstít, proto paní po zralé úvaze za ním poslala služku s omluvou, že chlapec je teprve školák, nemá ještě z ničeho rozum a bratra jen nerad pohněval. Ale Šan-ti se nemohl uklidnit. Hned druhý den ráno si sezval do domu některé příbuzné, zavolal paní Mej se synem, a když byli všichni pohromadě, vytáhl sešit s otcovým vlastnoručním pořizemí ohledně dědictví a vyzval přítomné, aby se do něho všichni podívali. Pak se k nim slavnostně obrátil: „Vážení příbuzní, kteří jste se tu shromáždili, nedomnívejte se, že snad nechci tu paní se synem dále vydržovat, že je vyháním. Ale věci došly tak daleko, že Šan-šu se u mne včera hlásil o podíl na dědictví, měl plno

řečí, a já se obávám, že až ještě víc vyroste, povleče se to dál. Tak jsem se rozhodl, že je dnes od nás oddělím a budou nadále žít zvláště ve Východní vsi. Daruji jim padesát osm mou půdy, jak to odpovídá ustanovení zvěčnělého pana otce, abych nemohl být obviněn z žádné svévole. A snažně prosím, abyste mi vy všichni byli svědky.“

Všichni přítomní dávno znali Šan-tiho tvrdost, a konečně viděli na vlastní oči zápis o dědictví, pořízený rukou pana Ni Šou-čchieny. Komu by se tedy chtělo do něčeho mluvit a dělat si nepřítele? A tak jen blahovolně přizvukovali, zvláště ti, kteří se Šan-timu chtěli zavděčit, že je bezesporu nejlepší postupovat přesně podle otcovy vůle, protože, jak se říká, „zavěť ani za tisíc zlatých nekoupíš“. A i ti, kterým bylo Šan-šua a jeho matky líto, je mohli jen těšit a povzbuzovat. „Muž nemá spoléhat na dědictví, žena na věno,“ říkali. „Mnozí začínali z ničeho. A vy budete mít střechu nad hlavou i půdu, která se dá obdělávat. To je přece základ. Teď už je třeba jen přiložit ruku k dílu a nepohrdat hrstí rýže. Každý je strůjcem svého osudu.“

Paní Mej, která byla v manželově domě stejně odsouzena k živoření, se podřídila vůli Šan-tiho. Vzala chlapce, rozloučila se s příbuznými, poklonila se před domácím oltářkem předků, dala sbohem Šan-timu a jeho ženě. Pak dala vynést těch svých pár skrovných kousků zařízení včetně dvou truhlic,

které měla ještě z domova, najmout potah a přestěhovat to do Východní vsi.

V novém bydlišti je přivítal dům řadu let neudržovaný, všechno bylo zarostlé býlím, střecha děravá, shora zatékalo, odspoda zdivo hnilo, těžko si představit, že by se v něm mohlo bydlet. Paní Mej si jakžtakž upravila dvě místnosti, rozestavila postele, a pak si svolala rolníky a začala se vyptávat, jak vypadají pole. „Těch vašich padesát osm mou je půda tak mizerná, že nemůže být horší,“ řekli jí lidé. „I v nejúrodnějším roce z ní nesklidíte ani polovičku průměrného výnosu a za neúrody budete muset dlužit zrní jinde.“

Paní Mej naříkala, kudy chodila. A tu zas její chytrý školáček sám začal rozumovat: „Bratr a já jsme oba otcovy děti. Jak mohl otec rozdělit dědictví tak nespravedlivě? V tom musí něco být. Je ta závěť vůbec pravá? Odpradávná přece platí, že ‚kšaft nerozlišuje vyššího a nižšího‘. Proč se, maminko, neodvoláte k úřadům, aby zjednaly nápravu? Určily by, kdo má co dostat, a nebylo by nač reptat!“ A když se tak dítě dotklo jádra věci, paní Mej se rázem vybavilo v paměti manželovo předsmrtné ponaučení a konečně se synovi svěřila s tajemstvím, které v sobě nosila celých deset let.

„Ta závěť, synáčku, zfalšovaná není, otec ji napsal vlastní rukou. Odůvodnil to tenkrát tím, že jsi ještě malý a že se bojíš, aby ti bratr neukládal o život.“

Přiřkl všechno jmění jemu, aby byl klid. Krátce předtím, než skonal, mi však dal svitek se svým portrétem a znovu a znovu mi opakoval, že v tom obraze je ukryto nějaké tajemství. Mám prý počkat, až tu bude zastávat úřad prefekta nějaký osvícený člověk, a pak mu ten obraz předložit, aby si ho pečlivě prozkoumal. Že prý pak už nám nebude hrozit nouze.“

„Proč jste mi o tom neřekla už dřív?“ zvolal Šan-šu. „Kde máte ten obraz, vyndejte ho, ať se na něj, podívám!“ – Paní Mej otevřela truhlici a vyňala z ní balíček látky, v němž byl schován svitek, zabalený ještě do nepromokavého papíru. Odstranila obal, rozvinula svitek a zavěsila ho na opěradlo židle. Na malé ploše, jednu stopu široké, tři stopy zděli, tu byla vyvedena věrná podoba starého pana Ni Šou-čchien. Žena i syn padli na kolena. „V tak zapadlém hnízdě ani kadidlo neseženeme, ani svíčky! Odpusťte nám to, tatínku,“ štkala paní Mej a bili s Šan-šuem čelem o zem. Šan-šu se pak zdvihl a začal si obraz pozorně prohlížet. Otec byl vyobrazen vsedě, na bílých vlasech černá čapka, elegantní póza – vypadal jako živý. Jednou rukou tiskl k hrudi malé děcko a druhou ukazoval k podlaze. Dlouho nad tou kresbou všemožně hloubali, ale při nejlepší vůli z ní nemohli nic vyluštit. Nakonec obraz zase svinuli a uložili do truhly, hluboce zklamáni.

Pár dní nato se Šan-šu vydal do druhé obce, kde chtěl vyhledat učitele, s nímž by se mohl poradit.

Jak náhodou míjel chrám patrona války Kuan-wanga²⁸, spatřil tam velký sběh místních obyvatel. Někteří nesli selata a jehňata a chystali se božstvo uctít obětí. Šan-šu se zastavil a chvíli pozoroval ruch. Pak se přibelhal o holi nějaký stařík a ptal se, proč lidé dnes přicházejí obětovat.

„Byli jsme bez viny pohnáni před soud,“ řekli mu vesničané, „naš moudrý prefekt našťestí ten případ správně rozřešil. Slíbili jsme bohovi oběť, když to dobře dopadne, tak dnes přicházíme vzdát díky.“ – „A oč se jednalo a jak se to vysvětlilo?“ byl stařík zvědavý. Jeden z hloučku se konečně rozpovídal: „Víte, v našem okrese je na vyšší příkaz vždycky každých deset dvorů sdruženo ve vyšší jednotku a já – jmenuji se Čcheng Ta – stojím v čele jedné takové skupiny. A v tom mém desetidomí²⁹ byl jeden krejčí, nějaký Čao. Byl to mistr svého řemesla a chodil i po domech šít pro zákazníky, zůstával tam třeba i přes noc, kolik dní se nedostal domů. A jednou takhle odešel z domu a byl pryč déle než měsíc, a tak ho jeho žena, paní Liou, dala hledat. Pátralo se všude, ale po krejčím jako když se zem slehla. Až pak za nějaký čas řeka vyplavila mrtvolu s rozbitou hlavou a podle šatů v ní pohřešovaného poznali. Místní správa udělala oznámení na okres. A teď musím připomenout, že ten krejčí den předtím, než zmizel, popíjel se mnou v krčmě a pro nějakou hloupost jsme se pohádali. Byla z toho rvačka a já

jsem se pak v té zlosti ještě hnal za ním až domů a ještě tam u nich jsem zporážel nějaký nábytek a něco rozbil. To se bohužel nedá popřít. A když se pak zjistilo, že Čao byl zavražděn, šla jeho žena na úřad s písemnou žalobou, že jsem to udělal já. Předchozí náčelník našeho okresu, pan Čchi, uvěřil jen jedné straně a přiklepl mi hrdelní zločin. A měli potahování i všichni sousedé, že mě nikdo neudal, nesli cejch spoluviníků. Neměl jsem se kam odvolat, kde obhájit, a poseděl jsem si ve vězení tři roky.

K mému štěstí nastoupil mezitím nový náčelník okresu, pan Tcheng. To je ohromně chytrý člověk, přestože absolvoval jen zkoušky druhého stupně. A tak jsem využil období letní revize rozsudků³⁰ a obrátil se na něj s trpkou žalobou, že jsem nevinnou obětí omylu. I on sám vyjadřoval pochybnosti, říkal: ‚Pohádat se a poprat u skleničky, to ještě není důvod k vraždě!‘ Vyslechl mou výpověď, povolal si všechny svědky a nařídil obnovení procesu.

Podíval se po očku na ženu krejčího, a představte si, že bez dlouhých řečí na ni uhodil: ‚Jste podruhé vdána?‘ – Ona na to: ‚Co jsem si měla počít v té bídě, tak jsem se provdala.‘ – ‚Koho jste si vzala?‘ – ‚Svého vrstevníka, Šen Pa-chan se jmenuje, také je krejčí.‘ – A tu pan prefekt Tcheng dal toho člověka okamžitě předvést a otázal se ho: ‚Kdy jste se s tou paní oženil?‘ – ‚Víc než měsíc po tom, co umřel její muž.‘ – ‚Kdo byl zprostředkovatelem a jaké jste při-

nesl dary?‘ vyslychal pan Tcheng. – ‚Krejčí Čao měl ode mne vypůjčeno osm liangů stříbra. Když jsem se dověděl, že je mrtev, šel jsem se k nim poptat, co a jak, a chtěl jsem také zpátky svoje stříbro. Ale paní mi to neměla z čeho zaplatit a tak svolila, že si mě vezme a tím bude dluh vyrovnán. Tak se to obešlo bez dohazovačů a darů.‘ – ‚Vy se přece živíte řemeslem, kde jste vzal celých osm liangů stříbra?‘ – A on, že prý to Čaoovi půjčoval postupně po delší dobu, až narostl takový dluh. A tu pan Tcheng před něho položil papír a štětec a poručil mu podrobně roze-psat, po kolika stříbrných kdy půjčoval. Šen napsal, že půjčil celkem třináctkrát, jednou rýži, jindy peníze, až to dělalo sedm liangů, osm čchienů³¹.

A teď, považte, jen se pan Tcheng podíval na ten účet, rozkřikl se na Šena: ‚Krejčího Čao jsi zavraždil ty a ještě jsi to nastrojil tak, že za tebe nevinně trpí jiný!‘ – A hned vzali Šen Pa-chana do svěráku. Ten se ale přiznat nechtěl. A tak pan Tcheng prohlásil, že mu sám celou tu historii pěkně zrekapituluje, aby ho přesvědčil, že zapírat nemá smysl. A začal: ‚Jestli jsi půjčoval na úrok, tos neměl komu kromě pana Čao? Že sis musel zrovna najít jen a jen jeho, to je zvláštní, že? Ale ne, ty sis už dávno začal pletky s jeho ženou a krejčího lákaly tvé peníze tak, že nad tím, co tropíte, přimhuřoval oko. Tys ale chtěl, aby ti nic nebránilo být s ní pohromadě stále, a tak jsi ho nakonec zabil. A co víc, ještě jsi ji navedl, aby podala